

Polacy w Niemczech, red. Michał Lis, Opole 1996, ss. 128.

Współczesne państwa dążą do coraz większej otwartości. Nie bronią szczelnie swych granic. W konsekwencji wzrasta ruchliwość ludzi. Coraz więcej osób opuszcza kraj swego pochodzenia, udając się w inne miejsca. Państwa stają wobec problemu emigrantów, określenia ich statusu, nadania im praw. Położenie mniejszości polskiej w Niemczech oraz mniejszości niemieckiej w Polsce od lat jest przedmiotem dyskusji. Niestety brakuje rzeczowych i obiektywnych komentarzy dotyczących tej tematyki. Dominują raczej opinie i sady budowane na bazie krzywdzących, historycznie zakorzenionych stereotypów i negatywnych wzajemnych doświadczeń po stronie polskiej i niemieckiej. Cenną inicjatywą są wszelkie próby podejmowania dyskusji o mniejszościach narodowych na szerokim forum, np. międzynarodowych konferencji i sesji naukowych.

Publikacja pt. *Polacy w Niemczech* jest zbiorem referatów z sesji naukowej odbywającej się w 1995 r. w Mülheim, zorganizowanej przez Akademię Ewangelicką w Mülheim, Państwowy Instytut Naukowy, Instytut Śląski w Opolu oraz Opolskie Stowarzyszenie „Wspólnota Polska”. Autorami referatów są naukowcy wyższych uczelni: Instytutu Śląskiego, Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, Instytutu Herdera w Marburgu, a także przedstawiciele Polskiej Misji Katolickiej oraz Ambasady Rzeczypospolitej Polskiej w Kolonii. Publikacja zawiera w sumie 14 referatów i krótkich komunikatów w opracowaniu prof. Michała Lisa. Można je uporządkować w trzy bloki tematyczne.

Pierwszy blok poświęcony jest historycznej genezie i kształtowaniu się emigracji Polaków w Niemczech. Prof. M. Lis skupił się w swoim wystąpieniu na sytuacji Polaków w Niemczech po podpisaniu traktatu o dobrym sąsiedztwie i przyjaznej współpracy z 17.06.1991 r. Wysuwa on tezę, że Polacy nie korzystają z pełni praw, jakie są im należne na podstawie tego traktatu. Prof. Wiesław Lesiuk zajmuje się historyczną analizą zjawiska polskiej emigracji od okresu Polski pozaborowej do okresu industrializacji Niemiec. Kontynuację historycznego wątku podejmuje prof. M. Lis omawiając sytuację emigracji polskiej w okresie po odzyskaniu niepodległości przez Polskę. Dodatkowo autor charakteryzuje strukturę organizacji i stowarzyszeń zrzeszających Polaków w Niemczech oraz listę tytułów prasowych, wydawanych przez mniejszości polskie poczynając od XIX w. Dr Bogdan Cimała referuje szczegóły dotyczące organizacji życia Polaków w Berlinie w XIX i XX w. Dopełnieniem obrazu emigracji polskiej w perspektywie historycznej jest referat dr Aleksandry Trzcielińskiej-Polus o emigracji Polaków w czasach nam najbliższych, tj. w okresie stanu wojennego i po zmianie ustroju w Polsce. Prof. Krystian Heffner opisuje szczegółową siatkę rozmieszczenia i liczebności mniejszości polskich na terenie Niemiec. Prof. Mirosław Cygański opracował zaś wnikliwe studium struktur organizacyjnych Polonii w Westfalii-Nadrenii w latach 1945-1995.

Drugi blok grupuje referaty i wystąpienia tematycznie odnoszące się do zagadnień współczesnych stosunków polsko-niemieckich. Radca Ambasady RP Andrzej Kremer omawia sytuację prawną, społeczną i kulturalną Polaków w Niemczech. Rektor Pol-

skiej Misji Katolickiej ks. prałat Franciszek Mrowiec zapoznaje z rolą Kościoła i duszpasterstw w umacnianiu poczucia własnej wartości wśród emigrantów. Dr Maria Kalczyńska przedstawia komunikat o roli wydawnictw książkowych i polskiej prasy w życiu Polonii niemieckiej.

Trzeci blok to uwagi i komentarze aktualnej sytuacji Polaków w Niemczech z perspektywy socjologicznej. Zaliczam tu wystąpienia ks. prof. Leona Dyczewskiego i dr. Heinricha Mrowki. Ks. prof. L. Dyczewski zwraca uwagę, że najbardziej pożądanym stanem relacji między emigrantami i społeczeństwem przyjmującym jest integracja, czyli tworzenie zgodnej całości, złożonej z elementów charakterystycznych dla grupy etniczno-kulturowej oraz dla społeczeństwa przyjmującego. Badania empiryczne wskazują jednak na to, że Polacy wprawdzie żyją w niemieckim społeczeństwie, lecz nie tworzą tego społeczeństwa. Przyjmują więc cechy społeczeństwa przyjmującego, lecz nie wnoszą w nie żadnego wkładu. Za taki stan rzeczy winę ponosi nie tylko pasywność Polaków, lecz także szereg niedogodności i utrudnień administracji niemieckiej różnych szczebli wobec Polaków. Dr Heinrich Mrowka przedstawia ciekawe rozważania na temat obecnej sytuacji Polaków w Niemczech z perspektywy niemieckiej. Autor krytycznie ocenia fakt, że Polacy dostrzegani są wprawdzie jako mniejszość narodowa w Niemczech, lecz ani konstytucje poszczególnych landów niemieckich, ani Konstytucja Niemiec nie uznaje ich za mniejszość narodową. Zwraca on też uwagę, co godne jest podkreślenia, a o czym wydaje się nie wspominać w żadnym gremium, że to właśnie polska mniejszość do 1939 r. była głównym orędownikiem spraw wszystkich mniejszości wobec władz niemieckich.

Niewątpliwie omawiana pozycja warta jest polecenia historykom, politykom, socjologom i tym wszystkim, którzy mają wpływ na procesy normalizowania praw mniejszości narodowych, ze szczególnym uwzględnieniem praw mniejszości polskiej w Niemczech. Z pewnością też przyczyni się do bardziej świadomych wyborów krajów zamieszkania dokonywanych przez emigrantów.

Justyna Szulich

Emigracja z ziem polskich w XX wieku. Drogi awansu emigrantów, red. Adam Koseski, Wyższa Szkoła Humanistyczna w Pułtusk, Stowarzyszenie „Wspólnota Polska”, Pułtusk 1998, ss. 159.

Prezentowana tu praca zbiorowa, wydana w 1998 r. jako pokłosie sesji naukowej zorganizowanej przez Wyższą Szkołę Humanistyczną w Pułtusk przy współdziałaniu Północnomazowieckiego Oddziału Stowarzyszenia „Wspólnota Polska”, zgodnie ze swym dwuczłonowym tytułem dzieli się na wyraźne dwie części. Pierwszą z nich stanowią opracowania będące syntetycznymi ujęciami dziejów emigracji różnych narodowości zamieszkujących ziemie polskie w XX w. Są to artykuły: E. Kołodzieja